

SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN OKUL İKLİMİNE ETKİLERİNE AİT OKUL MÜDÜRLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF SCHOOL MANAGERS' OPINIONS ON SCHOOL CLIMATE OF SYRIAN STUDENTS

Ömer KAYALAR

Öğretmen, omerkayalar4444@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0922-5647

Ökkeş UYSAL

Öğretmen, okkesuysal@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4242-9951

Mehmet DARBAŞ

Öğretmen, mehmet_darbas@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8234-4952

Halil İbrahim KILIÇ

Öğretmen, h.ibrahim.kilic2702@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3608-7227

Mustafa BAŞARAN

Öğretmen, mustafatak34@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6445-8051

Öz

Ülkemizde ve dünyada artan göç hareketliliği birçok insanı toplumsal ve ekonomik yönden etkilemektedir. Özellikle Suriye’den gelen göç dalgası ile birlikte etkilenen sektörler arasında eğitim ön plana çıkmaktadır. Yapılan araştırmada Suriyeli öğrencilerin okul iklimine etkilerine ait okul müdürlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında araştırmada “Suriyeli öğrenciler okul iklimine etkilerine ilişkin olarak okul müdürlerinin görüşleri nasıldır? sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırma, kamu okullarında görev yapan okul müdürlerini kapsamaktadır. Araştırmaya amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olan 12 okul müdürü katılım göstermiştir. Okul müdürlerinin görev yaptıkları okullarda Suriyeli mülteci öğrencilerin bulunması ölçüt olarak alınmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Yapılan araştırmada okul müdürlerinin görüşlerine göre “Uyum Temelinde Okula İklimine Etkileri” temasında “Sınıf Denkliliği, Eğitim İhtiyaçları, Hazır Bulunuşluk Düzeyleri, Sosyal Aktivite Kursları, Dil Sorunu, Okula Devam ve Velilerin İlgisizliği” başlıklarında; “Akademik Anlamda Okul İklimine Etkileri” temasında Suriyeli mülteci öğrencilerin “Dil sorunu, Okula Devam Sorunu, Gruplaşma Sıkıntıları, Şiddet Sorunu, Denklik Sorunu ve Eğitimciden Kaynaklanan Sorunlar” başlıklarında; “Okul İklimini İyileştirme Temelinde Öneriler” temasında “Öğretmenlere Yönelik Öneriler, Dil Sorununa Yönelik Öneriler, Uyum Sorununa Yönelik Öneriler ve İletişim Sorununa Yönelik Öneriler” başlıklarında çeşitli düzeylerde sorunlar yaşandığını tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan okul müdürlerinin tamamı Suriyeli öğrencilerin okul kültürüne uyum sürecinde karşılaşılan problemlere ilişkin çözüm önerilerinin “Öğrencilere sene başında uyum çalışmaları yapılmalı, “Velilere dil eğitimi verilebilir.” ve “Okul, aile işbirliği sağlanması için çalışmalar yapılmalı.” konularında yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul iklimi, Suriyeli öğrenciler, Okul müdürü.

Abstract

Increasing migration mobility in our country and in the world affects many people socially and economically. Education comes to the fore among the sectors affected, especially with the migration wave from Syria. The aim of the research is to determine the opinions of school principals about the effects of Syrian students on the school climate. Within the scope of this purpose, in the research, “What are the opinions of the school principals regarding the effects of Syrian students on the school climate? search for an answer to the question. The research includes school principals working in public schools. 12 school principals, who were determined by the criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods, participated in the research. The presence of Syrian refugee students in the schools where

the school principals work was taken as a criterion. Research data were collected with a semi-structured interview form. The data of the research were analyzed by content analysis technique. In the research, according to the opinions of the school principals, "Class Equivalence, Education Needs, Readiness Levels, Social Activity Courses, Language Problem, School Attendance and Parents' Indifference"; In the theme of "Academic Effects on School Climate", Syrian refugee students' "Language Problem, School Attendance Problem, Grouping Problems, Violence Problem, Equivalence Problem and Problems Caused by Educators"; In the theme of "Suggestions for Improving the School Climate", it was determined that there were problems at various levels in the titles of "Suggestions for Teachers, Suggestions for Language Problems, Suggestions for Integration Problems and Suggestions for Communication Problems". In addition, all of the school principals who participated in the research suggested solutions to the problems encountered in the adaptation process of Syrian students to the school culture: "Adaptation studies should be carried out for students at the beginning of the year, and language training can be given to parents." and "Work should be done to ensure school-family cooperation." has been determined to focus on.

Keywords: School climate, Syrian students, School principal.

1. GİRİŞ

Eğitim kurumlarında eğitim-öğretim faaliyetlerinin sorunsuz ve düzenli işlenmesinde yöneticiler ve öğretmenlere oldukça fazla görev düşmektedir. Farklı özelliklerdeki öğrencilerin bir arada eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanmasından dolayı yönetici ve öğretmenler bazı problemlerle karşılaşmaktadırlar. Karşılaşılan problemlerden biri de ülkemize yapılan göçlerdir. Bu göçler karşımıza iki şekilde sorun olarak çıkmaktadır. Birincisi o ülkenin eğitim gören öğrencilerinin başarısında göç yoluyla ülkeye gelen göçmen çocuklar olumsuz bir etkiye neden olabilir. İkincisiyse göçmen çocukların eğitim almadıkları takdirde o ülke için çok daha fazla sorunlara yol açmalarıdır.

Okullar, tüm öğrenciler için hem mevcut hem de gelecekteki yaşamında önemli bir yere sahip kurumlardır. Bu durum eğitimin daha nitelikli bir hale nasıl gelebileceği konusunda arayış içindeki araştırmacıları okul etkililiği konusunda araştırma yapmaya yöneltmiştir (Balcı, 2011). Bazı okulları diğerlerine göre daha başarılı olarak görülmesi, başarı ve başarısız kabul edilen okullardaki farklılıkların ya da başarıya götüren faktörlerin araştırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu araştırmalar sonunda elde edilen bulgular, okulların daha nitelikli hale getirilmesi için gerekli adımları göstermiştir (Şişman, 2011). İlk olarak okulun bulunduğu çevre ve ailelerin sosyoekonomik durumunun öğrencilerin başarıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ancak bazı araştırmacılar okul dışı faktörler yerine okul dinamiklerinin öğrencilerin başarısında daha etkili bir faktör olduğunu savunmuşlardır. Örneğin Heyneman ve Loxley (1983), yaptıkları araştırmada, düşük gelir düzeyine sahip gelişmekte olan ülkelerde, öğrenci başarısında okul içi faktörlerin okul dışı faktörlerden daha etkili olduğunu vurgulamıştır.

Okul etkililiği, okul dışı faktörleri göz ardı ederek öğretmenlerin tüm öğrencilerin öğrenebileceği ile ilgili yüksek beklentiye sahip olmaları ve tüm öğrencilerin yüksek başarı gösterebileceği inancı üzerinde şekillenmektedir. Etkili okullar, başarılı olmak isteyen tüm öğrenciler için farklı alternatifler sunan ve onların temel becerileri kazanmasını destekleyen okullardır (Balcı, 1993; Binbaşoğlu, 1993). Tüm öğrencilerin her alanda gelişimini ve öğrenmesini destekleyen etkili okullarla ilgili araştırmalar, okuldaki açık hedeflerin, aile ve toplumla işbirliğinin, etkili öğretim liderliğinin, olumlu bir okul ikliminin, değerlendirmenin ve öğretmen eğitiminin (Levine ve Lezotte, 1990; Lezotte, 1989) dikkat edilmesi gereken faktörler olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu noktada okul iklimi etkili okulları belirleyen etmenlerden biri olarak ele alınmıştır ancak olumlu bir okul iklimi, etkili okulları belirleyen tüm faktörlerin işlevsellik göstermesinde rol sahibidir.

Okuldaki kişiler ve gruplar arasındaki ilişkilerle belirlenen okul iklimi (Bursalıoğlu, 2010), etkili bir öğrenme ve öğretme ortamının oluşmasında ve teşvik edilmesinde etkilidir. Çünkü etkili bir

eğitim ortamı ancak öğretmenlerin yaptıkları işten doyum sağlamalarına ve istekle çalışmalarına bağlıdır. Eğer bir okulda olumlu bir iklim varsa öğretmenler ve yöneticiler akademik faaliyetlere önem verir, saygı ve adalet ön plandadır, öğretmenler, yöneticiler ve öğrenciler arasındaki ilişkiler yakın ve samimidir ve ebeveyn desteği tüm okul için önemlidir (Özdemir, Sezgin, Şirin, Karip ve Erkan, 2010). Öğretmenler birlikte çalışmadıklarında, okulun amaçları için çaba göstermediklerinde, okulun bir parçası olmaktan ya da yönetimden memnun olmadıklarında okulun etkili bir şekilde işlevini yerine getirmesi mümkün değildir (Topçu, 2019). Taymaz (2009), açık ve sağlıklı iklime sahip okullarda amaçların ve politikaların okulda bulunan herkesçe benimsendiğini, yöneticilerin işlerini yaparken çok az hata yaptığını, öğretmenlerin kendi aralarında ve yöneticilerle ilişkilerinin yakın ve samimi olduğunu belirtmiştir. İletişimin böylesine iyi olduğu bir ortam ise öğretmenlerin güdülenmesine ve okula bağlılık hissetmesine, okulları ile gurur duymalarına, morallerinin yüksek olmasına yol açar. Böyle bir ortamda da sadece çalışanlar değil büyük oranda öğrenciler ve ailelerde etkilenir.

Okul içerisinde etkili bir öğrenme-öğretme iklimi oluşturmak okulun önemli fonksiyonlarından birisidir. Ayrıca okullarda etkili bir öğrenme-öğretme iklimi oluşması, öğrenme ve öğretme süreçlerini teşvik edici bir atmosferi de beraberinde getirir (Şişman, 2004). Bu ortamın oluşmasında okul iklimini etkili olduğu söylenebilir. Çünkü okul ikliminin durumu, çalışanlar arasındaki ilişkilerde belirleyici bir rol üstlendiği kadar, vazifelerin ve sorumlulukların yapılmasında, örgütün belirlenen hedeflere erişmesine etki etmektedir (Taymaz, 2015). Pozitif bir okul atmosferinin olduğu eğitim kurumlarında, öğrenci ve öğretmenlerin öğrenme-öğretme faaliyetleri ile meşgul olma zamanları arttığı gibi, akademik yönden çalışmalar yapmalarına da önem verildiğine rastlanılmaktadır. Ayrıca okul ikliminin olumlu olması, okulun temel paydaşları olan öğrenci ve öğretmenler arasındaki ilişkilere yansıdığı gibi okulun diğer paydaşlarına da yansır (Özdemir vd., 2010). Bu yansıma okulun etkili bir örgüt olması ile devam eder. İfade edilen durumlardan dolayı okul ikliminin okullar için önemi ve okul etkililiğindeki katkısı ve öğrenci başarısında temel belirleyici olması (Sivri, 2019) göz önünde bulundurularak yapılan çalışmada ele alınmasına karar verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada Suriyeli öğrencilerin okul iklimine etkilerine ait okul müdürlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında araştırmada “Suriyeli öğrenciler okul iklimine etkilerine ilişkin olarak okul müdürlerinin görüşleri nasıldır? sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2. Okul iklimi

Yaşanabilir bir okul iklimi oluşturmak için okuldaki tüm çalışanların birbirlerini mutlu eden bir tavırda hareket etmeleri, iyi ilişkiler içinde bulunmaları ve eğitim öğretimi birlikte geliştirmekten haz duymaları gerekir. Ancak bu şekilde okul paydaşlarının mutlu ve umutlu bireylerden olduğundan söz edilebilir (Can, 2004).

Örgüt iklimi gerek bireylerin davranışları üzerinde etkili olan koşullar gerekse bireylerin farklı durumlar karşısında gösterdikleri tepkiler olarak tanımlanmıştır (Şenel ve Buluç, 2016). Alanyazında “okul atmosferi” kavramı ile aynı anlama gelecek şekilde okul iklimi kavramı ile karşılaşılmaktadır. Farklı şekilde ifade edilmelerine rağmen okul atmosferi ve okul iklimi genel itibari ile okulda yaşanan ilişkilere odaklanmaktadır (Kurt ve Çalık, 2010). Okul ikliminin alanyazında birçok tanımı bulunmaktadır. Bu konuda yapılan tanımlar arasında “onu oluşturan bireylerin algıları” (Uğurlu Eren, 2019), okulun fiziki açıdan yapısını, okulu oluşturan üyeler ve onların hisleri ile okula gelen

ziyaretçilerin okula girerken hissettiği duyguları içermektedir (Schein, 2010; akt. Ördek İnceoğlu, 2020).

Okul ikliminin oluşmasında rol oynayan en önemli etkenlerden birisi, yönetici tutum ve davranışlarıdır. Çünkü yöneticiler, kişiler arası etkileşimin niteliğini değiştirebilecek bir konuma sahiptirler. Bunun yanı sıra okulda görev yapan öğretmenler, eğitici olmayan diğer elemanlar ve okul örgütünün hammaddesi olan öğrenciler de okul ikliminin oluşmasında rol oynayan bireylerdir (Topçu, 2019).

Okul iklimini etkileyen ve okul ikliminden etkilenen birçok öge bulunmaktadır. Bu ögeler arasında yöneticiler, öğretmenler, okul personeli, çocuklar ve aileler yer almaktadır (Kurt ve Çalık, 2010). Eğitim kurumlarında güven ve huzur içerisinde görev yapılacak bir ortamın oluşturulmasında okul yöneticilerinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Okul yöneticileri için bu rol, aynı zamanda bir görev olarak nitelendirilebilir. Okul yöneticilerinin sahip oldukları yönetim becerilerinin yanında liderlik özelliklerini gerekli yerde ve zamanda gerektiği kadar kullanması, okul içerisinde etkin ve etkili bir öğrenme-öğretme ortamının oluşmasında, öğrenci ve öğretmenlerin motivasyon düzeylerinin artırılmasında, yaşanan veya yaşanabilecek problemlerin çözümlenmesine katkı sağlayabilir (Akman, 2010). Okul iklimini oluşmasında öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve okulun diğer paydaşları etkili olmasına rağmen, okul yöneticisi okul ikliminin pozitif bir biçimde sürdürülebilmesinde ve sayılan paydaşların ortak amaç etrafında bir araya gelmesini sağlayan ve kılavuzluk edendir (Taymaz, 2009).

Sınıf atmosferini geliştirmede ve sosyal etkileşimi sağlamada merkezi bir aktör olan öğretmenler (Bulut Özsezer, 2016; Cemaloğlu ve Şahin, 2007; Yılmaz ve Ceylan, 2011), okul içerisinde öğrenciyi etkileme gücü en fazla olan okul paydaşıdır. Öğretmenlerin teorik olarak edinmiş oldukları bilgiler, öğrencileri pozitif manada etkileyebilmelerinde tek başına yeterli gelmeyebilir. Öğretmenlerin giyimi, duruşu, dürüst ve tutarlı davranışlar sergilemeleri öğrenciler üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır (Karataş, 2011).

Okul iklimin öğretmenlerle birlikte en önemli parçası öğrencilerdir. Öğrencilerin öğretmenleri ile olan ilişkileri okul iklimi için önemli olduğu kadar kendi başarıları için de önem taşımaktadır. Ayrıca öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkinin şekli ve durumu da okul iklimine direkt olarak etki etmektedir (Küsmez, 2019).

İnsan hayatının her döneminde akran ilişkileri önemini korumaktadır (Gülay, 2009). Akran ilişkileri iyi durumda olan öğrencilerin okula yönelik bağlılıkları yüksek olmaktadır. Okula yönelik bağlılığı yüksek olan öğrencilerinde öğrenme motivasyonları artmaktadır (Osterman, 2000; akt. Atik ve Yerin Güneri, 2016). Belirtilen durumların sağlanması var olan pozitif okul iklimi ile gerçekleşeceği söylenebilir. Aksi halde yani olumsuz bir okul iklimi öğrenme düzeyini, öğrenme motivasyonunu ve öğrencilerin okula bağlılıklarına olumsuz manada etkiler gösterebilir.

Okul iklimini oluşturan ögeler arasında yer alan aile, öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerinden daha iyi yararlanmaları ve istedik davranışlara yapabilmeleri için önemli olarak görülmektedir. Ailelerin okul iklimi içerisindeki etkinliği göz önünde bulundurulduğunda okulun diğer paydaşları aileyi okul ikliminin bir parçası görmeleri ve ailelerle eş güdüm içerisinde çalışmaya istekli olmaları gereklidir (Aktaş Arnas, 2011). Okul paydaşlarının ailenin okul iklimi içerisindeki rolünü benimsemeleri, okullarda yaşanan veya yaşanabilecek birçok fiziksel, sosyal veya psikolojik sorunun çözülebileceğini görebilecekleri söylenebilir.

Okul paydaşları ile aileler arasındaki ilişkilerin durumunun olumlu veya olumsuz olması, okul iklimine etki etmektedir. Eğer bu ilişki olumlu yönde olursa öğrenci ve öğretmenlerin motivasyonunda artışa, olumsuz olduğunda ise düşüşe neden olmaktadır. Bunun yanında okul paydaşları ile aileler

arasındaki ilişkinin pozitif olması öğretmen ve öğrencilerin akademik yönden başarıya erişme inançlarında artışa da neden olmaktadır (Yavrutürk, 2019). İfade edilen durum okul iklimini oluşturan diğer öğelerde olduğu gibi ailenin de okul ikliminin vazgeçilmez bir parçası olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Okul iklimini oluşturan öğeler arasında yer alan okul personeli, okulun öğretmen, öğrenci, aile ve yönetici dışında kalan kişileri temsil etmektedir. Okul personelinin kendi aralarında işbirliği içerisinde çalışması ve yüksek düzeyli pozitif ilişkiler içerisinde olmaları okul iklimi için önemlidir (Aktaş Arnas, 2011). Bu öneminden dolayı okul personeli öğrencilerin ailelerce nasıl desteklenebileceği hususunda ailelere yardımcı olmalıdır (Morrison, 2006; akt. Ördek İnceoğlu, 2020). Ayrıca okul personeli, öğretmenler ve öğrencilerle okulun birçok yerinde ortak alanları kullandıklarından aralarında etkileşim ve iletişimin olması kaçınılmazdır. Bu yüzden okul personelinin tutumu, okul iklimi için önem taşıdığı kadar, öğretmen ve öğrencilerin okul personeline yönelik tutum ve davranışları da okul iklimi için önem taşıdığı söylenebilir. İfade edilen durumlardan dolayı ve şimdiye kadar okul iklimini oluşturan öğeler hakkındaki bilgilerden yola çıkılarak okul içerisinde etkileşimde bulunan tüm bireylerin okul iklimine bir yönü ile etki ettiği ve bu etkinin yapılan davranışın durumuna göre olumlu olduğu gibi olumsuz da olmaktadır. Fakat okul iklimi için istenen, okul paydaşlarının sergilemiş olduğu davranışların olumlu olmasıdır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş olup olgu bilim deseninde yürütülmüştür. Olgu bilim araştırmalarında araştırmacılar, yaşantılar ve bu yaşantılar içinde bireylerin elde etmiş oldukları deneyimleri süreç içerisinde anlamaya ve açıklamaya çalışır (Gedik, 2016). Olgu bilim yaklaşımı insanların deneyimi nasıl anlamlandırdığı ve hem bireysel hem de paylaşılan anlam olarak deneyimi bilince nasıl dönüştürdüklerini keşfetmeye odaklanmaktadır (Patton, 2002). Yapılan araştırmada bu bağlamda Suriyeli öğrencilerin okul iklimine etkilerine ait okul müdürlerinin deneyimlerinden yola çıkarak görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma, kamu okullarında görev yapan okul müdürlerini kapsamaktadır. Araştırmaya amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöneteme ile belirlenmiş olan 12 okul müdürü katılım göstermiştir. Ölçüt olarak okul müdürlerinin görev yaptıkları okullarda Suriyeli mülteci öğrencilerin bulunması alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Suriyeli öğrencilerin okul iklimine etkilerine ait okul müdürlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında araştırma verileri, uzman görüşü alınarak hazırlanan ve olgu bilim araştırmalarda başlıca veri toplama aracı olan görüşme formu ile elde edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Veri toplama sürecinin ilk aşamasında gönüllü katılım gösteren ve araştırmaya katılım ölçütlerini sağlayan okul müdürleri belirlenmiştir. Daha sonra okul müdürleri ile görevlerini aksatmamak kaydıyla mesai saatleri dışında kendilerinin uygun bulduğu ve kendilerini rahat hissettikleri mekânlarda görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler katılımcılara göre farklılık göstermek kaydıyla 40-50dk. arasında gerçekleşmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde yapılan temel işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. Ayrıca içerik analizinde fikir, konu ve kavramları belirtmek üzere alıntılara da yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Veri analiz sürecinde uzman incelemesinden yararlanılmıştır. Merriam (2013; akt. Göçer, Özer, Ürünibrahimoğlu, 2020) uzman incelemesi ya da değerlendirmesi olarak adlandırdığı süreç, araştırmada ham veriler ile ortaya çıkmaya başlayan bulguların birbirleriyle örtüşme ve uyumu ve kesin olmayan yorumlarla ilgili olarak meslektaşlarla görüşme ve tartışmalar yapılmasıdır. Bu temelde bu araştırmada alan uzmanlarıyla ve benzer durumdaki okul müdürleri ile süreç içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler konusunda görüşmeler yapılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırma verilerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda tablo ve şekillerle gösterilmiştir.

3.1. Suriyeli Öğrencilerin Uyum Temelinde Okul İklimine Etkilerine Ait Bulgular

Görev yaptığı okulda Suriyeli mülteci öğrenci bulunan okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilerin yoğun olarak eğitim-öğretim faaliyetleri içerisine dâhil olmaları ile birlikte okul ikliminde nasıl bir etkilenme durumu oluştuğuna ilişkin görüşlerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular “Uyum Temelinde Okula İklimine Etkileri” teması altında Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Uyum Temelinde Okula İklimine Etkilere İlişkin Bulgular

Okul müdürlerinin görüşleri incelendiğinde “Uyum Temelinde Okula İklimine Etkileri” temasında;

- Sınıf Denkliği,
- Eğitim İhtiyaçları,
- Hazır Bulunuşluk Düzeyleri,
- Sosyal Aktivite Kursları,
- Dil Sorunu,
- Okula Devam,
- Velilerin İlgisizliği alt temaları olduğu Şekil 1’de görülmektedir.

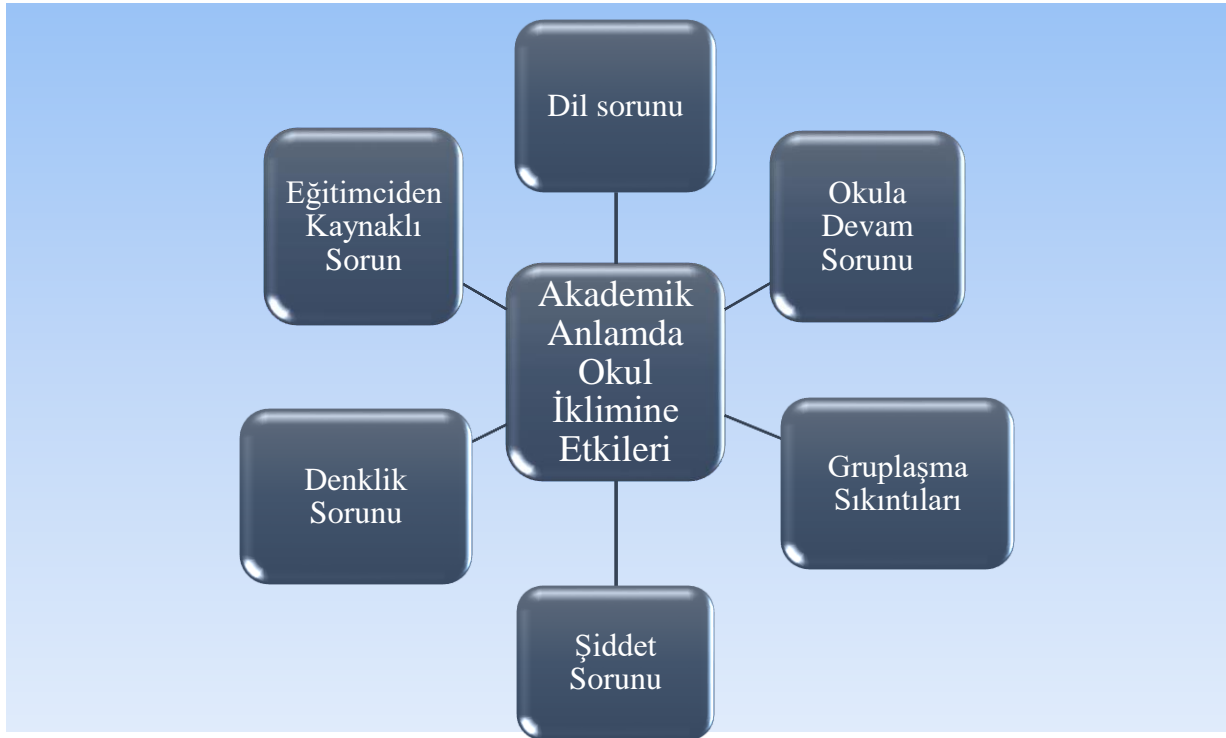
Okul müdürlerinin ortak görüşlerine göre Suriyeli öğrencilerin okula uyumu konusunda yapılacak çalışmalar öğrenci ihtiyaçlarının belirlenmesi, denklik işlemlerinin başarılı şekilde yapılması şeklinde belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan okul müdürleri Suriyeli öğrencilerin okul iklimi bağlamında okula uyum çalışmaları konusunda farklı görüşler belirtilmiştir. Araştırmaya katılan okul müdürlerinin bir kısmı okullarında Suriyeli mülteci öğrenciler için seviye belirleme çalışmaları yaptıklarını belirtirken bir kısım okul müdürü İl Milli Eğitimden gelen talimatlar ile sınıf yerleştirme işlemlerinin yaptıklarını belirtmişlerdir.

3.2. Suriyeli Öğrencilerin Akademik Anlamda Okul İklimine Etkilerine Ait Bulgular

Görev yaptığı okulda Suriyeli mülteci öğrenci bulunan okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilerin yoğun olarak eğitim-öğretim faaliyetleri içerisine dâhil olmaları ile birlikte okul

ikliminde nasıl bir etkilenme durumu oluştuğuna ilişkin görüşlerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular “Akademik Anlamda Okul İklimine Etkileri” teması altında Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Akademik Anlamda Okul İklimine Etkilere İlişkin Bulgular

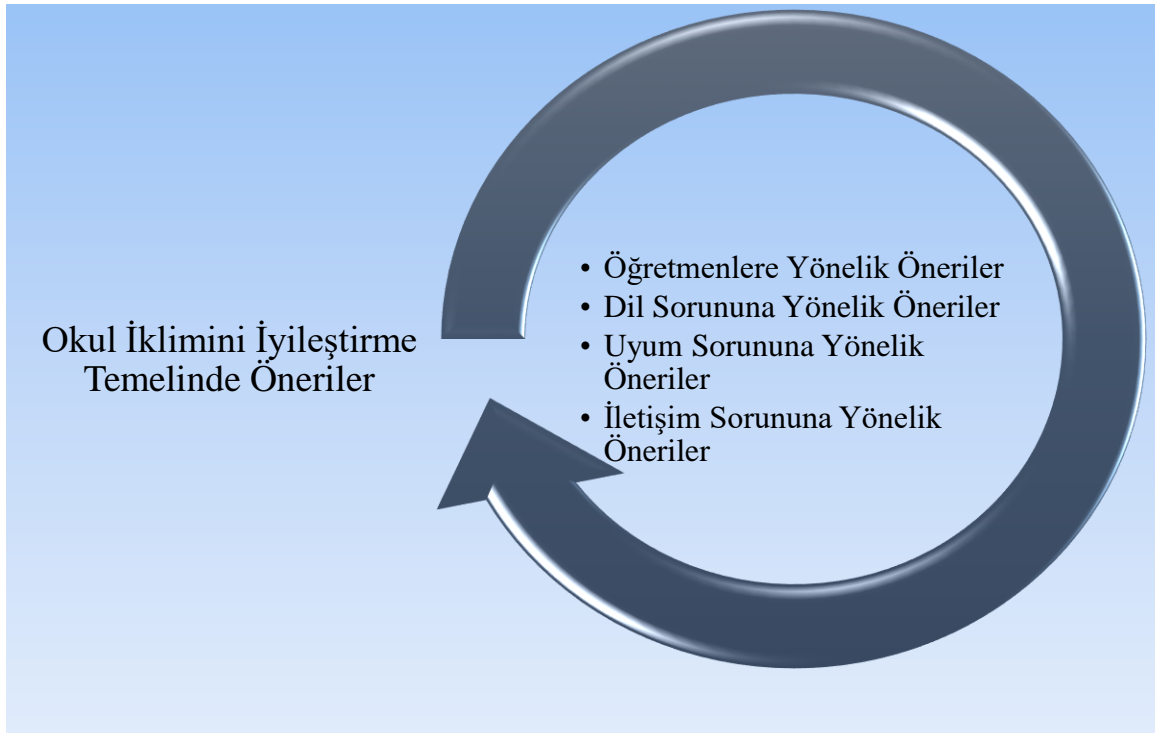
Okul müdürlerinin görüşleri incelendiğinde “Akademik Anlamda Okul İklimine Etkileri” temasında;

- Dil sorunu
- Okula Devam Sorunu
- Gruplaşma Sıkıntıları
- Şiddet Sorunu
- Denklik Sorunu
- Eğitimciden Kaynaklanan Sorunlar alt temaları olduğu Şekil 2’de görülmektedir.

Araştırmaya katılan okul müdürleri Suriyeli öğrencilerin akademik anlamda okul iklimine en büyük etkilerinin dil sorunundan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin dil sorunu yaşamaları Türkçe eğitim veren okullarımızda anlama düzeyinde öğrencilerin sorun yaşamasına neden olmakta olduğu belirtilmiştir. Bu sorunun beraberinde akademik başarıda azalma gibi istenmeyen sonuçların oluşmasına sebebiyet verdiği okul müdürleri tarafından belirtilmiştir.

3.3. Suriyeli Öğrenci Bulunan Okullarda Okul İklimini İyileştirme Temelinde Önerilere Ait Bulgular

Görev yaptığı okulda Suriyeli mülteci öğrenci bulunan okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilerin yoğun olarak eğitim-öğretim faaliyetleri içerisine dâhil olmaları ile birlikte okul ikliminde nasıl bir etkilenme durumu oluştuğuna ilişkin görüşlerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular “Okul İklimini İyileştirme Temelinde Öneriler” teması altında Şekil 3’te gösterilmiştir.

Şekil 3. Okul İklimini İyileştirme Temelinde Önerilere İlişkin Bulgular

Okul müdürlerinin görüşleri incelendiğinde “Okul İklimini İyileştirme Temelinde Öneriler” temasında;

- Öğretmenlere Yönelik Öneriler
- Dil Sorununa Yönelik Öneriler
- Uyum Sorununa Yönelik Öneriler
- İletişim Sorununa Yönelik Öneriler alt temaları olduğu Şekil 3’te görülmektedir.

“Okul İklimini İyileştirme Temelinde Öneriler” temasında belirlenen önerilerin başında öğretmene yönelik öneriler gelmektedir. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim bağlamında eğitimi ve bilgilendirilmeleri gerektiği okul müdürleri tarafından belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan okul müdürlerinin bir kısmı, Suriyeli öğrencilerin okullara dağılımı yapılmadan önce dil kurslarında dil öğrenimlerinin tamamlanması yönünde görüş belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan okul müdürlerinin ortak görüşleri Suriyeli öğrencilerin dil problemlerinin akademik başarısızlıkları ve iletişim sorunlarını artırdığı yönündedir. Uyum ve gruplaşma sorunu yaşayan Suriyeli öğrencilerin iletişim sorunlarından kaynaklı bu sorunlarının dil eğitimi ile giderilebileceği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Araştırmaya katılan okul müdürlerinin tamamı Suriyeli öğrencilerin okul kültürüne uyum sürecinde karşılaşılan problemlere ilişkin çözüm önerilerini ifade ederken belirttikleri ortak görüşler şu şekildedir:

1. Öğrencilere sene başında uyum çalışmaları yapılmalı.
2. Velilere dil eğitimi verilebilir.
3. Okul, aile işbirliği sağlanması için çalışmalar yapılmalı.

3.4. Suriyeli Öğrencilerin Okul İklimine Olumlu ve Olumsuz Etkilere Ait Bulgular

Görev yaptığı okulda Suriyeli mülteci öğrenci bulunan okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilerin okul iklimine olumlu ve olumsuz etkilerine ait bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Suriyeli öğrencilerin okul iklimine etkilerine ilişkin veriler

Kategori	Kodlar
Olumlu Görüşler	Okul kültürüne olumsuz bir durumları söz konusu değil.
	Çalışkan ve başarılı öğrenciler bulunmaktadır.
	Dil öğrendikten sonra herhangi bir olumsuzlukları bulunmuyor.
Olumsuz Görüşler	Dil sorunu en büyük sorunumuz.
	Türkçe bilmemeleri ders sürecini olumsuz etkiliyor.
	Öğretmenlerin iş yükünü artırıyorlar.
	Geçici oldukları için hedef koyamadıkları için akademik başarıları iyi değildir.
	Okulun akademik başarısını da düşürüyorlar.
	Derslere geç geliyorlar, devamsızlık yapıyorlar.
Disiplin sorunları fazlaca görülmektedir.	

Tablo 1 incelendiğinde, her tür ve kademedeki görüşmecilerin, Suriyeli öğrencilerin okulda okul kültürüne etkilerine ilişkin olumlu/olumsuz görüşlerinin ana hatlarının benzeştiği görülmektedir. Okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilerin okul kültürüne olumlu/olumsuz etkisine ilişkin en çok ifade ettikleri görüşler şu şekildedir:

Olumlu Görüşler:

- 1- Okul kültürüne olumsuz bir durumları söz konusu değil
- 2- Çalışkan ve başarılı öğrenciler bulunmaktadır.
- 3- Dil öğrendikten sonra herhangi bir olumsuzlukları bulunmuyor.

Olumsuz Görüşler:

- 1- Türkçe bilmemeleri ders sürecini olumsuz etkiliyor.
- 2- Kendilerini okula ait hissetmiyorlar.
- 3- Okulun akademik başarısını düşürüyorlar.

3.4. Suriyeli Öğrencilerin Okul İkliminde Oluşturmuş Oldukları Değişime Ait Bulgular

Görev yaptığı okulda Suriyeli mülteci öğrenci bulunan okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilerin okul ikliminde oluşturmuş oldukları değişime ait bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Yaşanan değişimlere ilişkin veriler

Kategori	Kodlar
Olumlu Görüşler	Olumlu ya da olumsuz bir değişim olduğunu düşünmüyorum.
	Okul ikliminde bir değişiklik olduğunu düşünmüyorum.
	Okul iklimine olumlu olan öğrencilerde bulunmakta.
Olumsuz Görüşler	Anlaşamadığımız için sorunlara yol açabilmekteler.
	Sınıf mevcutları arttığı için akademik başarıyı düşürmüşlerdir.
	Okul iklimini kesinlikle olumsuz yönde etkilemişlerdir.
	Özellikle kendileri arasındaki disiplin sorunları okul iklimini olumsuz etkilemektedir.

Tablo 2 incelendiğinde, okul müdürlerinin, Suriyeli öğrencilerin okullara dâhil olmasıyla yaşanan değişimleri ifade ederken benzer ifadeler kullandıkları görülmektedir. Okul müdürlerinin Suriyeli öğrencilerin okullara dâhil olmasıyla yaşanan değişimleri ifade ederken belirttikleri görüşler şu şekildedir:

Olumlu Görüşler:

1. Okulumuzda bir değişiklik olduğunu düşünmüyorum.
2. Olumlu ya da olumsuz bir değişim olduğunu düşünmüyorum.
3. Okul iklimine olumlu olan öğrencilerde bulunmakta.

Olumsuz Görüşler:

1. Anlaşamadığımız için sorunlara yol açabilmekteler.
2. Sınıf mevcutları arttığı için akademik başarıyı düşürmüşlerdir.
3. Özellikle kendileri arasındaki disiplin sorunları okul iklimini olumsuz etkilemektedir.
4. Okul iklimini kesinlikle olumsuz yönde etkilemişlerdir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada okul müdürlerinin görüşlerine göre “Uyum Temelinde Okula İklimine Etkileri” temasında “Sınıf Denklığı, Eğitim İhtiyaçları, Hazır Bulunuşluk Düzeyleri, Sosyal Aktivite Kursları, Dil Sorunu, Okula Devam ve Velilerin İlgisizliği” başlıklarında çeşitli düzeylerde sorunlar yaşandığını belirttikleri tespit edilmiştir. Araştırmada okul müdürlerinin ortak görüşlerine göre Suriyeli öğrencilerin okula uyumu konusunda yapılacak çalışmaların öğrenci ihtiyaçlarının belirlenmesi, denklik işlemlerinin başarılı şekilde yapılması ile uyum temelindeki sorunlar giderilebileceği yönündedir.

Yapılan araştırmada okul müdürlerinin görüşlerine göre “Akademik Anlamda Okul İklimine Etkileri” temasında Suriyeli mülteci öğrencilerin “Dil sorunu, Okula Devam Sorunu, Gruplaşma Sıkıntıları, Şiddet Sorunu, Denklik Sorunu ve Eğitimciden Kaynaklanan Sorunlar” başlıklarında çeşitli düzeylerde sorunlar yaşandığını belirttikleri tespit edilmiştir. Bu durum pozitif okul iklimini yüksek düzeyli öğrenci başarısı oluşturma, öğrenci ve öğretmen devamsızlıkların azalması, akran zorbalığı ve şiddet içerikli davranış eğilimlerinde azalma gibi başarıya etki eden faktörleri etkilediği (National School Climate Center, 2020) görüşü ile desteklendiği söylenebilir.

Araştırmaya katılan okul müdürleri Suriyeli öğrencilerin akademik anlamda okul iklimine en büyük etkilerinin dil sorunundan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Suriyeli öğrencilerin dil sorunu yaşamaları Türkçe eğitim veren okullarımızda anlama düzeyinde öğrencilerin sorun yaşamasına neden olmakta olduğu belirtilmiştir. Ürünibrahimoğlu, Göçer ve Özer (2021) yaptıkları araştırmada Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi dersleri anlayacak düzeyde öğrenemedikleri tespit etmişlerdir. Bu durumun beraberinde akademik başarıda azalma gibi istenmeyen sonuçların oluşmasına sebebiyet verdiği okul müdürleri tarafından belirtildiği tespit edilmiştir.

MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı “Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı” oluşturulmuştur. Bununla birlikte topluma uyumu hızlandırmak için yine Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı olarak halk eğitim merkezlerinde Suriyeli mültecilere yönelik Türkçe dil kursları açılmıştır. Ayrıca ekonomik sebepler ile okullaşamayan çocukların ailelerine çocuklarını okula gönderme şartı ile maddi destek sağlanması hedeflenmiştir (MEB, 2017). Bu durum dil sorununun çözülmesi bağlamında yapılan faaliyetler arasında olmasına rağmen istenilen düzeyde bu faaliyetlerden verimli alındığı söylenemez.

Yapılan araştırmada okul müdürlerinin görüşlerine göre “Okul İklimini İyileştirme Temelinde Öneriler” temasında “Öğretmenlere Yönelik Öneriler, Dil Sorununa Yönelik Öneriler, Uyum Sorununa Yönelik Öneriler ve İletişim Sorununa Yönelik Öneriler” başlıklarında çeşitli düzeylerde sorunlar yaşandığını belirttikleri tespit edilmiştir. Araştırmada okul müdürlerinin ortak görüşlerine göre Suriyeli öğrencilerin okul iklimine uyumları konusunda yaşanan sorunların giderilmesinde öğretmenlere yönelik önerilere daha fazla vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Araştırmada öğretmenlerin hizmet içi eğitim bağlamında eğitimi ve bilgilendirilmeleri gerektiği okul müdürleri tarafından belirtilmiştir. Göçer, Özer ve Ürünibrahimoğlu (2020) dil farklılığından kaynaklı iletişim sorununu gidermek için hizmet içi eğitimlerin gerekliliğine vurgu yapmışlardır.

Araştırmaya katılan okul müdürlerinin bir kısmı, Suriyeli öğrencilerin okullara dağılımı yapılmadan önce dil kurslarında dil öğrenimlerinin tamamlanması yönünde görüş belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan okul müdürlerinin ortak görüşleri Suriyeli öğrencilerin dil problemlerinin akademik başarısızlıkları ve iletişim sorunlarını artırdığı yönündedir. Uyum ve gruplaşma sorunu yaşayan Suriyeli öğrencilerin iletişim sorunlarından kaynaklı bu sorunlarının dil eğitimi ile giderilebileceği yönünde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan okul müdürlerinin tamamı Suriyeli öğrencilerin okul kültürüne uyum sürecinde karşılaşılan problemlere ilişkin çözüm önerilerinin “Öğrencilere sene başında uyum çalışmaları yapılmalı, “Velilere dil eğitimi verilebilir.” ve “Okul, aile işbirliği sağlanması için çalışmalar yapılmalı.” konularında yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Topçu (1998; akt. Memduhoğlu ve Şeker, 2011), okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin sergilemiş olduğu açık iklim davranışlarının öğrencilerin akademik yönden başarısını artırma gibi olumlu gelişmelere yol açtığını belirtmiştir. Ayrıca okul yöneticisi bağlamında araştırmadan çıkarılan sonuçlar, okullarda olumlu manada bir okul ikliminin oluşması için okul müdürünün öneminin büyük olduğu (Şişman ve Turan, 2005; akt. Tepe ve Yılmaz, 2020) görüşü ve okul ikliminin oluşması ve devamlılığında okul müdürünün etkisi (Taymaz, 2009) olduğu görüşü ile desteklenmektedir.

Terzi (2018), olumlu bir okul ikliminin belli bir zaman aldığı ve öğrencilerin de içerisinde olduğu, bütün paydaşların birbirine destek verdiği aşamalı bir süreç sonunda oluştuğunu ifade etmiştir. Etkili bir okulun gereklilikleri arasında yer alan okul ikliminin olumlu yönde olması görüşü, öğretmenlerin okul içerisinde yaşanan tüm problemlere özellikle öğrenciden kaynaklı veya öğrenciyi etkileyen problemlere sorumluluk bilinci ile yaklaşması ile sağlanabileceği söylenebilir. Öğretmenlerin sorumluluk bilinci hareket edip öğrenci sorunları ile ilgilenmesi beraberinde okul paydaşları ile etkileşimini sağlamakta olduğunu söylenebilir. Ayrıca bu durum öğrenci, yönetici, aile

ve okulun diğer paydaşlarının bakış açısından öğretmenlere yönelik olumlu görüşlerin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Öğretmenlere yönelik olumlu görüşlerin hâkim olması da eğitimde istendik davranışlara erişme amacına ulaşmada, öğretmenlere çeşitli kolaylıklar sağlayabileceği gibi öğrenme çıktılarını olumlu etkileyerek öğrenci başarısını arttıracığı söylenebilir. Araştırmada çıkarılan bu durum Mert (2020) tarafından ifade edilen başarı ve başarısızlık fark etmeksizin öğretmenlerin sorumluluk üstlenmesinin sağlıklı bir okul ortamının gerekliliği olduğu görüşü ile desteklenmektedir. Ayrıca araştırmadan çıkarılan sonuçlar, Boz (2019) tarafından ileri sürülen okul içerisinde pozitif davranışların öğrencilerin öğrenmeleri üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu görüşü ile de desteklenmiştir.

Sonuç olarak okulların etkililiği ve okullarda oluşan iklimin öğrenme için gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Okul müdürlerinin etkili bir okul ve pozitif bir okul iklimi oluşumu için sorumluluklarının olduğu alanyazın incelemesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Okulla ilgili paydaşların sorumluluklarını yerine getirmesi ve öğrenme ortamlarının iyileşmesi için gayret göstermeleri eğitimin amaçlarına ulaşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar dikkate alınarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. Suriyeli öğrencilerin sınıf denklik işlemleri öğrencilerin hazır bulunuşlukları ve eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak yapılmalıdır.
2. Suriyeli öğrencilerin hazır bulunuşlukları; seviyelerine uygun ölçme araçları ile il milli eğitim müdürlükleri tarafından belirlenmelidir.
3. Suriyeli öğrenciler sosyal anlamda başarılı olabilecekleri kurslara yönlendirilmelidirler. Bu sayede toplumda kendilerini ifade edecekleri fırsatlar yaratılıp olumlu iletişim kanalları oluşturulmalıdır.
4. Suriyeli öğrencilerin uyum ve gruplaşma sıkıntılarının çözümü için diğer öğrenciler ile birlikte çalışacakları ders içi ve ders dışı etkinlikler planlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akman, Y. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin şiddet ve okul iklimi algıları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aktaş Arnas, Y. (2011). Okul öncesi eğitimde aile katılımı. Y. Aktaş Arnas (Ed.), *Aile eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı* içinde, (s. 53-72). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Atik, G. ve Yerin Güneri, O. (2016). Ortaokul öğrencileri için okul iklimi ölçeği: Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 15(1), 91-103.
- Balcı, A. (1993). *Etkili okul: kuram, uygulama ve araştırma*. Ankara: Yavuz.
- Balcı, A. (2011). *Etkili okul ve okul geliştirme (5. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşoğlu, C. (1993). Okumanın mekanizması ve okuma aracının bazı nitelikleri. *Çağdaş Eğitim*, 28(193), 15-20.
- Boz, A. (2019). Öğretim elemanlarının istenmeyen davranışları ile öğrenci yabancılaşması arasındaki ilişki. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 20-45.
- Bulut Özsezer, S. (2016). *Sınıf atmosferini olumlu yönde geliştiren etkili iletişim becerileri*. F. Sadık, & Y. Aktaş Arnas (Ed.), *Okul öncesinde sınıf yönetimi* içinde (124- 137). Ankara: Pegem Akademi.
- Bursalıoğlu, Z. (2010). *Eğitimde yapı ve davranış*. Ankara: Pegem Akademi.

- Can, N. (2004). Öğretmenlerin geliştirilmesi ve etkili öğretmen davranışları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(16), 103-119.
- Cemaloğlu, N. ve Şahin, D. E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 463-484.
- Gedik, N. (2016). Olgubilim (Fenomenoloji). M. Y. Özden, & L. Durdu (Eds.), Eğitimde üretim tabanlı çalışmalar için nitel araştırma yöntemleri. Anı Yayıncılık.
- Göçer, V., Özer, S. ve Ürünibrahimoğlu, M. (2020). Sınıf öğretmenlerinin suriyeli mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının hizmet içi eğitim bağlamında incelenmesi: bir karma yöntem araştırması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 24-41.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkiler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.
- Heyneman, S.P ve Loxley, W.A. (1983). Yirmi dokuz yüksek ve düşük gelirli ülkede ilköğretim kalitesinin akademik başarıya etkisi. *Amerikan Sosyoloji Dergisi*, 88(6), 1162-1194.
- Karataş, M. (2011). *Okul ve sınıf ortamı, eğitim bilimine giriş*. Der. R.Kıncal. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kurt, T. ve Çalık, T. (2010). Okul iklimi ölçeğinin (OİÖ) geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(157), 167-180.
- Küsmen, B. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Küçükçekmece örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Levine, D. U., & Lezotte, L. W. (1990). Unusually effective schools: A review and analysis of research and practice.
- Lezotte, L. W. (1989). School improvement based on the effective schools research. *International Journal of Educational Research*, 13(7), 815-825.
- Memduhoğlu, H. B. ve Şeker, G. (2011). Öğretmenlerin algılarına göre ilköğretim okullarının örgütsel iklimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1-26.
- Mert, P. (2020). *Örgüt iklimi ve örgüt sağlığı*. Mustafa Özgenel (Ed.), Örgüt ve Okul İklimi (91-102), Ankara: Nobel Yayınları.
- National School Climate Center. (2020). <https://www.schoolclimate.org/>, 10.10.2022.
- Ördek İnceoğlu, S. (2020). *Okul öncesi dönemdeki çocukların erken akademik ve sosyal becerileri ile okul iklimi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özdemir, S., Sezgin, F., Şirin, H., Karip, E. ve Erkan, S. (2010). İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(38), 213-224.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Sage Publications.
- Sivri, H. (2019). *Okul yöneticileri ile öğretmenlerinin öğrenci merkezli eğitim ilkelerini benimseme düzeyleri ve okul etkililiğine yönelik görüşleri arasındaki ilişki*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şenel, T. ve Buluç, B. (2016). İlkokullarda okul iklimi ile okul etkililiği arasındaki ilişki. *Türk Bilim ve Araştırma Vakfı Dergisi*, 9(4), 1-12.

- Şişman, M. (2004). *Öğretim liderliği*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şişman, M. (2011). *Örgütler ve kültürler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Taymaz, H. (2009). *Okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Taymaz, H. (2015). *Eğitim sisteminde teftiş kavramlar ilkeler yöntemler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tepe, N. ve Yılmaz, G. (2020). Öğretmenlerin okul iklimi algılarının yordayıcısı olarak okul yöneticilerinin toksik liderlik davranışları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3360-3381.
- Terzi, A. R. (2018). *Kuramdan araştırmaya okul iklimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Topçu, İ. (2019). *Okul iklimi ve kültürü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uğurlu Eren, Z. (2019). Investigation of safety and supportive school climate in schools according to various variables. *European Journal of Education Studies*, 11(5), 56-79.
- Ürünibrahimoğlu, M., Göçer, V. ve Özer, S. (2021). Examining school experiences of Syrian students attending secondary school according to student and teacher views. *International Journal of Scholars in Education*, 4(2), 146-168. doi: 10.52134/ueader.929218
- Yavrutürk, A. R. (2019). *Lise öğrencilerinde okul bağlılığının yordayıcıları olarak sosyal destek ve okul iklimi*. Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. ve Ceylan, Ç. B. (2011). İlköğretim okul yöneticilerinin liderlik davranış düzeyleri ile öğretmenlerin iş doyumunu ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2(2), 277-394.